

TARBIYACHINING BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYATGA O‘RGATISH JARAYONIDAGI O‘RNI

Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Ergasheva Sarvinoz Ulug‘bek qizi

Ergashevasarvinoz72@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy faoliyat metodikasida rasm chizish, bolalarning har tomonlama kreativ o‘shida ijodkorlik turlari hamda ularni o‘rganish metodikasi keltirilgan. Tasviriy faoliyat bolalardagi xayolni, fantaziyasini uyg‘otadi, ijodini tug‘diradi, kuzatuvchanligini faollashtiradi, diqqat va tasavvurini, irodasini tarbiyalaydi. Shaklni sezishni, mo‘ljallay olish, rang sezish hissini rivojlantiradi. Qo‘l malakasini undagi maydamotorika va sensomotorikalarni faol rivojlanishi va bolalarning ijodiy qobilyatlarini namoyon qilishdagi faoliyat haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Ijodkorlik, rasm, tasviriy faoliyat, fantaziya, san’at, estetik madaniyat, ijodiy tasavvur, хотира

Аннотация: В данной статье представлены методы рисования, виды творчества в условиях всестороннего творческого роста детей, методика их изучения. Изобразительная деятельность пробуждает воображение и фантазию детей, рождает их творческие способности, активизирует наблюдательность, воспитывает внимание, воображение и волю. Развивает чувство формы, прицеливание, цветовосприятие. Приводятся сведения об активном развитии мелкой моторики и сенсомоторных навыков, а также деятельности по проявлению творческих способностей детей.

Ключевые слова: Творчество, живопись, изобразительная деятельность, фантазия, искусство, эстетическая культура, творческое воображение, память.

Annotation: This article presents the methods of painting, the types of creativity in the all-round creative growth of children, and the methodology of their study. Visual activity awakens children's imagination and fantasy, gives birth to their creativity, activates their observation, educates their attention, imagination, and will. Develops sense of shape perception, aiming, color perception. Information about the active

development of fine motor skills and sensorimotor skills and activities in the manifestation of children's creative abilities are provided.

Key words: Creativity, painting, pictorial activity, fantasy, art, aesthetic culture, creative imagination, memory

Inson qobiliyatlari bolaning ijtimoiy rivojlanishining samarasidir. Insoniyat tomonidan ishlab chiqilgan ayrim faoliyat turlari ijodkorlik muhitiga bog‘liq. Har bir qobiliyat umumiy xususiyatlariga qarab, murakkab tuzilishga ega bo‘lib, ular yetakchi, qo‘llab-quvvatlovchi qismlarga bo‘linadi. Inson qobiliyatlari tuzilmasida uning qo‘llab-quvvatlovchi xususiyatlari yuqori hissiyotga asoslangan sezgirlikdir, Ijodkorlik-qobiliyatni ustun va tezroq o‘rganishga yordam beradigan maxsus mahorat. Tasviriy faoliyatni ta‘minlovchi va ushbu faoliyatning asosini tashkil etuvchi xususiyat ma‘lum bir hissiy ruhiy holatdir. Tasviriy san‘at faoliyat qobiliyati har bir bolada rivojlanishi mumkin. Har qanday sohada qobilyatlarni rivojlantirishda yuqori darajadagi aqliy faoliyatga katta ahamiyat beriladi. I.P. Pavlov insonning yuqori darajadagi aqliy faoliyatining ikkita turi haqida gapirib, uning qobiliyati - badiiy va aqliy rivojlanishini belgilab berdi. Badiiy tasavvurlar ijodiy, yorqin, hissiy ko‘rinishda namoyon bo‘lib fazoviy tasavvurlarni uyg‘otadi.

Tasviriy faoliyat jarayonida, obyektlarning shakli, ularning nisbati, rangi, inson ko‘rgan narsalarini tahlil qiladi, qiyoslaydi, ya‘ni ijodkorlik qobiliyatlarni rivojlantirish bosqichlarini asta-sekin namoyon qiladi. Bolalardagi qobiliyatlarni aniqlash va ularning to‘g‘ri rivojlanishi eng muhim pedagogik vazifalardan biridir. Tarbiyachi bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda mashg‘ulotlarni olib borishi lozim. Har bir bolaga individual yondashish muvaffaqiyatli tarbiya va ta‘lim olishning asosiy shartlaridan biridir. Bolalarning badiiy qobiliyatini rivojlantirishning eng birinchi bosqichi - rasm, qalam, loy, kublar, bo‘yoqlar va boshqalar - birinchi marta bolaning qo‘liga tushgan paytdan boshlab boshlanadi. Bola materiallarning xususiyatlari bilan tanishadi, shakllarini chizish uchun zarur bo‘lgan turli harakatlarni boshqaradi. 4-5 yoshdagi bolalar bir vaqtning o‘zida rasmda ko‘pgina narsalarni tasvirlashni yaxshi ko‘rishadi hatto rasmni ustiga ham yana tasvir chizishi mumkin. Bolalar tasvirni istaganidek chizishi mumkin. Masalan: barglarni sariq rangga bo‘yashi, gullarni yam-yashil rangda yoki yashil qog‘ozda tasvirlagan bo‘lishi mumkin lekin bolaga murakkablashuv talab qilinmaydi. Tabiatdagi, turmushdagi va amaliyotdagi barcha narsalar muayyan hajmga, miqdorga ega bo‘lib, u o‘ziga xos shakl, tuzilish va rangni

ifodalaydi.¹ Bolalar tasvirni judayam katta yoki kichkina qilib chizib qo'yishi mumkin lekin aniq ko'rsatib ber deb talab qo'yilmaydi. Bundan tashqari chizgan rasmlari orqali bolaning ichki dunyosini, psixologiyasini bilib olishimiz mumkin. MTMsida bolalarni ijtimoiy faoliyatga o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari, bolalarga o'rgatiladigan ijodiy ishning mazmuni, ijodiy tarbiyani amalga oshirish vosita va shakllari, ijtimoiy faoliyatni o'yin jarayonida tashkil etish, ijodiy malakalarini shakllantiruvchi omillar, ish jarayonini loyihalash, innovatsion texnologiya usullaridan foydalanish, ijodiy natijalarini namoyish etish va baholash, bolalarni ijtimoiy faoliyatga o'rgatuvchi ish turlari, o'z-o'ziga xizmat, maishiy xo'jalik ishlari, tabiatda ishlash, qo'l ijodiyoti, o'quv ijodiyoti kabi masalalarni qamrab olgan.²

Tarbiyachi mashg'ulotni qiziqarli olib borishga harakat qiladi. Uni esda qolarli chiqishida esa ko'rgazmali quzollar muhim hisoblanadi. Tarbiyachi mashg'ulotga tayyorgarlik ko'rayotganda, albatta, yosh bolaning tafakkuri ko'rgazmali-obrazli bo'lishini e'tiborga oladi va asosan mashg'ulotda ko'rgazmali metodlarni rejalashtiradi.³ Bolalarning Maktabgacha ta'lim tashkilotida o'rgangan bilimlari shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ijodiy rivojlanish kompetensiyalari jadal rivojlanadi. Ilk qadam davlat o'quv dasturida ham bolalarning ijodiy natijasi belgilab qo'yilgan. "Ijodiy rivojlanish" sohasi kompetensiyalari "Ijodiy rivojlanish" sohasidagi ta'lim va tarbiya jarayoni yakuniga 6-7 yoshli bola: san'at va madaniyatga qiziqishni namoyon qiladi, milliy an'analarni qadrlaydi va ularni kundalik hayotining bir qismi sifatida idrok etadi, san'atning muayyan turini afzal ko'rishini mustaqil ravishda ifodalaydi⁴ deb belgilab qo'yilgan.

Rasm chizish, loydan buyumlar yasash va applikasiya bu tasviriy faoliyat turlari bo'lib, ularning asosiy vazifasi tevarak-atrofnii obrazli aks ettirish hisoblanadi. Masalan, yozuvchining she'ri va rassomning asari. Tasviriy faoliyat maktab yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. Tasviriy faoliyat bolalarni ongli tomondan tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etadi. Birorta predmetni chizish yoki yasash uchun albatta u bilan oldindan tanishish yoki kuzatib chiqish, uning shakli, katta-kichikligini, qismlarning joylashishi, rangini bilish kerak bo'ladi. Bu jarayonda ko'rish, sezish, qo'l harakatlari ishtirok etmay qolmaydi.

¹ Oripov. B.N Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi. "Ilm ziyo" Toshkent -2012 67-bet

² Q.F. Maktabgacha ta'limda ijodiy faoliyat asoslari fanidan ishchi o'quv dasturi Jizzax 2019

³]

Esonova Maloxatxon Akilovna Maktabgacha pedagogika Toshkent "nashriyot" 2022] 229-bet.

⁴ Ilk qadam davlat o'quv dasturi Toshkent 2022. 19-bet

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 5. May 2024

Bolalar predmet va hodisalarni kuzatish va ko‘rib chiqish jarayonida predmetni katta-kichik guruhlarga bo‘lib, uning shaklini o‘zgartirib, rangini turli-tumanligi bilan tasvirlaydilar. Shuningdek, tasviriy faoliyat jarayonida bolalar turli xil material (qog‘oz, bo‘r, bo‘yoqlar) bilan ularning o‘ziga xos xususiyatlari, ular bilan ishlash texnikasi bilan tanishadilar, bu esa bolalarning aqlan o‘shishiga sabab bo‘ladi. Bu jarayonlarda tarbiyachilarga katta ma’suliyat yuklaydi. “Tarbiyachi shaxsiga qo‘yiladigan talab eng avvalo o‘z ustida izlanishlar olib borishidir”. Shunday ekan, maktabgacha ta’lim tizimida eng muhim ehtiyoj maktabgacha ta’lim tashkiloti mutaxassislarining pedagogik yetukligini rivojlantirishdir. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda fikr yuritish operatsiyalari tahlil, sintez, taqqoslash umumlashtirishning rivojlanishiga imkon beradi, bu, o‘z navbatida, bolalarning oqilona o‘shishiga olib keladi. Bu jarayonda bolalarning nutqi rivojlanadi. Sensor tarbiyani amalga oshirishda tasviriy faoliyatning ahamiyati katta. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog‘lanadilar, ularning o‘ziga xos sifatleri, shakli, rangi bilan, katta-kichikligi bilan tanishadilar, ularning farqini, o‘xshashligini aniqlaydilar, bu esa bolalarni sensor tarbiyalashga, ko‘rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalaydi. Chunki bolalar o‘z ishlarida bizning hayotimizda, jamiyatda bo‘layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo‘ladilar, hayajonlanadilar. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatleri -boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo‘yib, o‘shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish, o‘rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Jamoa ishini yaratish jarayonida bolalarda bir-biriga yordam, kelishib ishlash kabi sifatlar tarbiyalanadi. Bolalarda, ishni baholash jarayonida, bolalarni o‘rtoqlarining ishiga nisbatan real munosabatda bo‘lish, to‘g‘ri baholash, o‘z ishidan va o‘rtoqlarining ishidan xursand bo‘lish kabi axloqiy sifatlar tarbiyalanadi. Tasviriy faoliyat bu bolalarni o‘z oldiga qo‘ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyat hisoblanadi. Bolalarda mehnat ko‘nikmalarini o‘stirish, tarbiyalash kerak, faqat navbatchilik orqali ba’zi bolalarda emas, balki, har bir bolada. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish, bu estetik sezgining bo‘laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi -bu rangi, ritmi, proportsiyani chuqurroq sezish bilan bog‘liqdir. Bolalar rangni, shaklni, uning

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 5. May 2024

xilma-xilligini sezsa yoki his etsa, u shunchalik ranglar aralashmasining xilma-xilligidan zavq oladi, bahramand bo'ladi.

Tarbiyachi bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatar ekan bevosita bolalarda mehnat tarbiyasi shakllanadi. Mehnat jarayonida bola organizmining umumiy hayotiy faoliyati, uning chidamliligi ortadi. Bolalarning turli xil mehnat jarayonlarida ishtirok etishlari, kattalar mehnati bilan tanishishlari ularning tevarak-atrofdagi hayot haqida, kishilarning o'zaro munosabatlari to'g'risida, narsalar va ularning xususiyatlari, materiallarga ishlov berish usullari haqida, qurilmalar va asboblarni to'g'risida muayyan tasawurlarga ega bo'lishlariga yordam beradi. Mehnat bolalardan diqqat, o'tkir zehnilik, topqirlik, bilib olgan malaka va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llay bilish, ijodkorlik qobiliyatlarini egallashni talab etadi. Mehnat Jarayonida bolalar ayrim ish turlarini (bir varaq qog'ozni buklash, kcrakli o'zunlikni o'Ichash, andazaga qarab shaklni qirqib olish kabi harakatlarni) anglatuvchi bir qancha tushuncha va atamalardan foydalanishga, bajarilgan ishdagi izchillikni so'zlab berishga to'g'ri keladi. Bular bola nutqini yangi so'zlar bilan boyitadi, uning mantiqiy bog'liq ravishda grammatik jihatdan to'g'ri shakllanishiga imkon beradi. Tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati bo'lib ijodkorligi namoyon bo'ladi. Shu bilan bir qatorda estetik tarbiya, go'zallikka oshno qalb, did shakllanadi. San'at va hayot go'zalligi bilan tanishtirib borish bolaning aqlini, xissini tarbiyalab qolmay, shu bilan bir qatorda uning hayol va tassavvurini ham rivojlantiradi. Bolalarni go'zallikka oshno qilish, ularda hayotiy voqealarni to'g'ri tushunish, olijanob xis-tuyg'ularni va intilishlarni shakllantirishga yordam beradi. Bolalarda go'zallikni idrok qilishni tarbiyalash orqali ularda boshka kishilarning kechinmalarini xis eta bilish, kishilarning xursandchiliklariga sherik bo'lish, qayg'usini birga baham ko'rish kabi xususiyatlar tarkib toptiriladi. Estetik taraqqiyot shaxsning estetik ongi, munosabati va estetik faoliyatining shakllanishi va takomillashuvida uzoq vaqti talab etadigan jarayondir. An'anaviy o'qitish usulida tarbiyachi maktabgacha ta'lim tashkilotidagi va kasbiy faoliyatning asosiy vositachisi sifatida namoyon bo'ladi. Ta'limning bu turida o'qituvchi ma'lumot beruvchi, ya'ni maktab darsliklariga tayanuvchi o'qituvchi vazifasini bajaradi. Biroq, o'qituvchining roli interfaol texnologiyalar ta'siri ostida o'zgarib bormoqda, bu o'qituvchidan maktabda ham, darsdan tashqari mashg'ulotlarda ham tashabbuskor bo'lishni talab qiladi. O'qituvchi rolini passivdan faolga o'zgartirish ko'p mehnat talab qiladigan jarayondir. Shu bilan birga, G'arb tadqiqotchilari o'qituvchilarning ta'lim muhitidagi so'nggi tendentsiyalarni kuzatmoqdalar.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 5. May 2024

Zamonaviy maktabning samarali ishlashi uchun Uilyam Glasser majburlashdan, obro‘li o‘qitish uslubidan va o‘qituvchining ustun rovidan xoli bo‘lmagan yuqori sifatli ta’limga erishish yo‘lini taklif qildi. Barcha bolalarini qiziqitira oladigan tarbiyachigina interfaol tarbiyachi hisoblanishi mumkin. O‘rganish barcha talablarning ehtiyojlarini qondirishi kerak bo‘lgan murakkab faoliyat bo‘lib, ular uchun samarali va motivatsiyali bo‘lish uchun ijobiy sinf muhitini yaratish muhimdir. Interfaol tarbiyachi barcha bolalarni hurmat qiladigan, ularni tinglaydigan va muammolarni mustaqil hal qilishga yordam beradigan pedagogdir. O‘qituvchining bolalar bilan olib boradigan faoliyati kabi muhim bo‘lgan o‘qituvchining turishi va xatti-harakati ham xuddi shunday ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oripov B. N. Tasviriy san’at va uni o‘qitish metodikasi. “Ilm ziyo” Toshkent - 2012. 67-bet
2. Q.F. Maktabgacha ta’limda ijodiy faoliyat asoslari fanidan ishchi o`quv dasturi Jizzax 2019
3. Esonova Maloxatxon Akilovna. Maktabgacha pedagogika -Toshkent.: "nashriyot" 2022. 229-bet.
4. Ilk qadam davlat o‘quv dasturi Toshkent 2022. 19-bet

Research Science and
Innovation House